

«Նոր ժամանակի կրթությո՜ւ ուն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱԿՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորմանն ուղղված մեթոդները առարկայի դասավանդման գործընթացում

Առարկան՝ Հասարակագիտություն

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Մարո Հովհաննիսյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Պարտիզակի Ահարոնի անվան միջնակարգ դպրոց

Երևան 2023

Բովադակություն

Ներածություն-----	2
1.Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորումը-----	3
2.Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորմանն ուղղված մեթոդները հասարակագիտության դասավանդման գործընթացում-----	9
Եզրակացություն-----	16
Գրականության ցանկ-----	17

Ներածություն

Արդիականությունը: Հասարակագիտություն բառի կազմությունը ներառում է «հասարակություն» և «գիտություն» բառերը, այսինքն այն գիտություն է հասարակության մասին: Այստեղից հետևություն, որ նրա ուսումնասիրության օբյեկտը հասարակությունն է: Հասարակական գիտությունների ուսումնասիրման առարկան մարդն է և հասարակությունը:

«Հասարակագիտություն» առարկան միջին դպրոցում ներառում է նախնական գիտելիքներ փիլիսոփայությունից, իրավագիտությունից, բարոյագիտությունից, գեղագիտությունից, իսկ ավագ դպրոցում ներկայացվում է տարբեր բաղադրիչների՝ փիլիսոփայության, քաղաքագիտության, իրավագիտության, տնտեսագիտության, բարոյագիտության, գեղագիտության, հոգեբանության ձևով:

Հասարակագիտության կրթական ներուժը ժամանակակից աշխարհում ամենուրեք կարևորվում է, կարևորվում է նաև կրթական գործընթացի հումանիզացման պահանջը: Նեղ մասնագիտական կրթության գերիշխանության պայմաններում առաջանում են մասնագիտական հանրություններ, որոնց ներկայացուցիչները միմյանց հետ հաղորդակցվելու ընդհանուր հումանիտար հիմքից զուրկ լինելու պատճառով, որպես կանոն, բախվում են:

Կրթության մեջ տեխնիկական միջոցների ներդրման հարաճուն միտումներին դրականապես հակադդելու և ժամանակակից աշխարհում ի հայտ եկած մի շարք համընդհանուր հիմնախնդիրներ լուծելու տեսանկյունից ավելի ու ավելի է կարևորվում «Հասարակագիտություն» առարկայի ուսուցման անհրաժեշտությունը հանրակրթական դպրոցում:

Նպատակը: Անձնային զարգացման բաղադրիչ-«Հասարակագիտություն» առարկան իր մեջ ներառում է հասարակության հետ առնչվող յուրաքանչյուր իրողություն, անհատին տալիս է ազատ մտածելու կարողություն, այն հնարավորություն է տալիս դատարկ միտքը բաց մտքով փոխարինելու: Քանզի մարդու միտքը նման է օդապարիկի այն աշխատում է, երբ բաց է:

1. Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորումը

Մանկավարժական տեխնոլոգիաներում կարևոր սկզբունքային մոտեցումներից է դաստիարակության գործընթացում երեխայի դիրքի իմաստավորումը, նրա նկատմամբ վերաբերմունքի դրսևորումը: Ազատ դաստիարակության տեխնոլոգիաները երեխային ընձեռում են ընտրության, ինքնուրույնության դրսևորման հնարավորություն: Անձնային կողմնորոշում ունեցող տեխնոլոգիաները հանրակրթության հիմքում դնում են երեխայի անձը, նրա անձի զարգացման համար համապատասխան պայմանների ապահովումը: Անձնային կողմնորոշում ունեցող մանկավարժական տեխնոլոգիաներն իրենց հերթին լինում են՝ տեղեկատվական, ինքնազարգացնող, էվրիստիկական, գործառական, կիրառական: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները իրագործում են սովորողների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորումը: Ինքնազարգացնող տեխնոլոգիաները ուղղված են անձի որակների ինքնակառավարման մեխանիզմների ձևավորմանը, իսկ էվրիստիկական տեխնոլոգիաները զարգացնում են երեխայի ստեղծագործական ընդունակությունները: Գործառական տեխնոլոգիաների խնդիրը մտածողության խթանումն է: Կիրառական տեխնոլոգիաները ապահովում են անձի գործնական կարողությունների ձևավորումը:

21-րդ դարի արդիականության մեջ կրթության մեջ կարևոր հիմնախնդիր է դարձել այն փաստը, որ ուսուցիչը դադարել է աշակերտի համար տեղեկատվության հիմնական աղբյուր լինելուց: Այսօրվա պատանին ինֆորմացիա է ստանում գերազանցապես ոչ թե դպրոցից կամ ուսուցչից, այլ փողոցից, զանգվածային լրատվամիջոցներից, ծնողներից ու հասակակիցներից և, ամենակարևորը՝ համացանցից: Այս ամենը պահանջ է առաջացնում՝ վերափոխելու ողջ մանկավարժական գործընթացը: Ուսումը միտվում է դեպի անձնային կողմնորոշումը, և այսօր որպես ավանդական կրթական համակարգի բարեփոխման ուղիներ ներկայանում են.

- ուսուցման հումանիստական բնույթն ու ժողովրդավարական սկզբունքների կիրառումը
- իմացական գործունեության ակտիվացումը

- ուսումնական գործընթացի կառավարման և կազմակերպման արդյունավետության ապահովումը
- ուսումնական նյութի մեթոդական և դիդակտիկ պարագաների վերակազմավորումը:

Ընդ որում տեղի են ունենում նաև մանկավարժի հայացքների մեջ արժեքային կողմնորոշման փոփոխություններ: Ուսուցիչը պետք է գիտակցի, որ իր առջև կանգնածը ոչ թե սոսկ երեխա է, որին հարկավոր է միայն գիտելիքներ հաղորդել կամ դաստիարակել, այլ մի անձ, որն ունի ինքնատիպ անահատականություն և որին հարկավոր է հարգել, գնահատել նրա արժեքը:

Անձնական կողմնորոշում ունեցող տեխնոլոգիաները բնութագրվում են մարդասիրական և հոգեբանավերականգնողական /փսիխոթերապևտիկ/ ուղղվածությամբ և հետապնդում են սովորողների ազատ, բազմակողմանի և ստեղծագործական զարգացման նպատակներ: Անձնային կողմնորոշում ունեցող տեխնոլոգիաները բացահայտում են այն նոր նոտեցումները, որոնք վերաբերում են մեր արդիականության մեջ ինչ և ինչպես սովորեցնելու խնդիրներին: Առաջին հերթին, ուսման բովանդակությունը դիտարկվում է որպես անձի զարգացման միջոց և ոչ թե սոսկ նպատակ, ակտիվորեն օգտագործվում են ուսուցման խթանման բոլոր հնարավոր միջոցները, տեղի է ունենում ուսուցման տարբերակվածություն՝ հենվելով գործունային մոտեցումներին և այլն: Անձնային կողմնորոշում ունեցող դասի ընթացքում ոչ միայն գիտելիքներ են մատուցվում, այլև բացահայտվում են սովորողների անհատական առանձնահատկությունները:[1, 25-28]

Անձնային կողմնորոշում ունեցող դասի առանձնահատկությունը յուրաքանչյուր սովորողի ինքնատիպությունը հաշվի առնելն է: Դասը նպատակամիտված է աշակերտների ինքնուրույնությունը խթանելուն, նրանց հնարավորություն է ընձեռում հարցեր տալու, վարկածներ և օրիգինալ գաղափարներ առաջ քաշելու: Կազմակերպում է մտքերի, կարծիքների ու գնահատումների փոխանակություններ, խթանում վարկածներ առաջ քաշելու, ինքնատիպ գաղափարներ արտահայտելու միտումները և այլն: Անձնային կողմնորոշում ունեցող դասը հենվում է յուրաքանչյուր աշակերտի ներքնազգացողության /ինտուիցիայի/ վրա: Անձնային կողմնորոշում ունեցող դասի ընթացքում ուսուցիչն ու աշակերտը իրավահավասար գործընկերներ

են, որպես տարբեր, բայց անհրաժեշտ փորձի կրողներ: Ուսուցչի արհեստավարժությունը երևում է հենց քննարկվելիք հարցին աշակերտների հայտնած կարծիքներին հարգանքով վերաբերվելու և հաշվի առնելու մեջ: Դասի ընթացքում միջանձնային փոխհարևաբերությունները ապահովում են հաղորդակցման զանազան ձևերի օգտագործումը: Անձնային կողմնորոշում ունեցող ուսուցման համակարգում կարելի է առանձնացնել հետևյալ տեխնոլոգիաները՝ տարբերակված ուսուցման, կոլեկտիվ փոխուսուցման, համագործակցային, մոդուլային ուսուցման:

Ուսուցման այս տեխնոլոգիայի տեսական հիմքը խարխսվում է սովորողների անհատական ընդունակությունների հաշվառման և ըստ այդմ այն ժամանակահատվածի ընտրության համար: Ուսումնասիրվել են սովորողների հնարավորություններն այնպիսի պայմաններում, երբ նյութը յուրացնելուն հատկացված ժամանակահատվածը սահմանափակված չի եղել: Եվ առանձնացվել են հետևյալ որակները. սակավ օժտվածներ, որոնք ի վիճակի չեն հասնելու գիտելիքների յուրացման նախանշված մակարդակին անգամ ժամանակի մեծ կորստի դեպքում տաղանդավորներ, օժտվածներ /մոտ5%/, որոնք արագորեն յուրացնում են այն, ինչը մյուսների համար անհասանելի է, սովորողներ, որոնք մեծամասնություն են կազմում /մոտ90%/, որոնց՝ գիտելիքները յուրացնելու մակարդակը պայմանավորված է ուսումնական ժամանակի ծախսով: Եթե յուրաքանչյուր երեխայի հատկացվի իրեն անհրաժեշտ ժամանակը, որը համապատասխանում է իր հնարավորություններին և ընդունակություններին, ապա իրականացնելու համար հարկավոր է ունենալ տարբերակված մակարդակի դպրոցներ, որոնցում աշակերտների հոսքերը բաժանվում են շարժական կազմով խմբերի, որոնք յուրացնում են ուսումնական նյութը մինիմալ /պետական ստանդարտներին, չափորոշիչներին համապատասխան/, բազային և տարբերակային /ստեղծագործական/ մակարդակներով: Դպրոցի այսպիսի մոդելը իր մեջ ներառում է տարբերակված ուսուցման 3 տեսակներ.

1. Դասարանների կոմպլեկտավորումը՝ սկսած տարրական օղակից՝ հենվելով անձի զարգացման դինամիկի բնութագրերի վրա,

2. Ներդասարանական տարբերակվածություն, որը նախատեսում է դասարանի կազմում /հատկապես միջին օղակում/տարբեր մակարդակի խմբերի առանձնացում:

3. Հիմնական դպրոցում պրոֆիլային ուսուցումը՝ հենված փսիխոդիագնոստիկային /հոգեբանական կանխատեսումը/, փորձարարական գնահատականին, ուսուցիչների և ծնողների հանձնարարականներին: [3, 54-57]

Այս տեխնոլոգիան ունի մի քանի անվանումներ՝ կազմակերպված երկխոսություն, փոփոխության կազմերով զույգերի աշխատանք: Այս տեխնոլոգիան աշխատելու ժամանակ օգտագործում են զույգերի երեք տեսակներ՝ ստատիկ, դինամիկ, տարբերակային: Ստատիկ զույգ: Այս դեպքում ըստ ցանկության միավորվում են երկու աշակերտներ, որոնք հերթով կատարում են ուսուցչի և աշակերտի՝ սովորողի և սովորեցնողի դերը: Այսպես կարող են աշխատել կամ երկու թույլ աշակերտները, կամ երկու ուժեղները, կամ էլ մեկ ուժեղ և մեկ թույլ աշակերտը, եթե նրանք հոգեբանորեն համատեղելի են: Իր ընկերներին, համապատասխան նրանցից յուրաքանչյուրի անհատական առանձնահատկությունների ու ընդունակություններին: Տարբերակային զույգ: Այս դեպքում խմբի չորս անդամներից յուրաքանչյուրը ստանում է սեփական առաջադրանքը, կատարում այն, քննարկում ուսուցչի հետ, այնուհետև սովորեցնում է յուրացրածը իր ընկերներին: Ուսումնական պարապմունքներին հատկացված ժամանակը կարող է տարբեր լինել՝ կախված երեխաների տարիքից, պարապմունքի բովանդակությունից, ուսումնական նյութի ծավալից, և այն ժամանակից, որը նախատեսվում է տվյալ թեմայի համար: Այսպիսի տեխնոլոգիայով պարապմունքների անցկացումը ենթադրում է ուսումնական նյութի ընտրություն, լրացուցիչ գրականության և տեղեկատուների օգտագործում, նպատակային առաջադրանքների մշակում: Կոլեկտիվ ուսուցման առավելություններն են՝ կատարելագործվում են տրամաբանական մտածողությունն ու ընկալումը, փոխհաղորդակցման գործընթացում ակտիվանում է հիշողությունը, տեղի է ունենում նախորդ փորձի գիտելիքների արդիականացում և մոբիլիզացում, յուրաքանչյուր մասնակից իրեն ազատ է զգում, կարողանում է աշխատել անհատական տեմպերով, առաջանում է պատասխանատվության զգացում ոչ միայն սեփական աշխատանքի արդյունքների, այլև կոլեկտիվ աշխատանքի արդյունքների նկատմամբ, ձևավորվում է անձի ադեկվատ ինքնագնահատական՝ համապատասխան յուրաքանչյուրի անհատական հնարավորություններին ու ընդունակություններին, նույն ինֆորմացիայի

քննարկումը տարբեր գործընկերների հետ ապահովում է յուրացման առավել մակարդակ:

Այս տեխնոլոգիան ենթադրում է ուսուցումը կազմակերպել փոքր խմբերով: Ուսուցման հիմնական գաղափարը միասին սովորելն է, ոչ թե պարզապես իրար օգնելը, այլ թե սեփական, թե ընկերների հաջողությունները գիտակցելը: Ձևավորված խմբերով աշխատելու առավելություններն են.

- Համատեղ աշխատող խումբը բաղկացած է 3-6 մշտական անդամներից: Խմբի անդամների միջև կապը սերտ է. նրանք ճանաչում, ընդունում և աջակցում են միմյանց:
- Խմբի կազմը միատարր չէ՝ մասնակիցների ընդունակությունները, սեռը, համակրանքը, և էթնիկական ծագումը տարբեր են:
- Խմբերի ձևավորման եղանակները՝ պատահական կամ նպատակային: Նման մեթոդներով աշխատելն զարգացնում է պատասխանատու անձ.
- Քարտուղարը պատասխանատու է ճիշտ խոսքի համար:
- Ժամանակը հաշվառողը պատասխանատու է ժամանակային սահմանափակումների հետևելու համար:
- Աշխատանքների կատարման պատասխանատուն ապահովում է բոլորի կողմից իրենց աշխատանքի պատշաճ կատարումն ու խմբում արդյունավետ հաղորդակցությունը:
- Խոսնակը պատասխանատու է ուսուցչի հետ կապ պահպանելու համար, զեկուցում է կատարված աշխատանքի մասին և ներկայացնում կատարված առաջադրանքը: [2, 32-36]

Խմբում առաջադրանքների բաշխումը, աշխատանքների կազմակերպումն ու կիրարկելիք մեթոդաբանության որոշումը (օրինակ՝ Կլոր սեղան, Բառերի շրջապտույտ, Խճանկար և այլն): Այս մեթոդների կիրառումը ձևավորում է անձնական պատասխանատվություն, աշակերտներից յուրաքանչյուրը պետք է ավարտի աշխատանքի բաժինը՝ խմբի աշխատանքում ներդրում կատարելու համար: Յուրաքանչյուր աշակերտ իր աշխատանքի մասին զեկուցում է խմբին: Դասընկերները գիտեն խմբում ներգրավված յուրաքանչյուր աշակերտի ներդրման մասին և յուրաքանչյուր անձ պատասխանատու է առաջադրանքի կոնկրետ մասի

համար: Սովորում ենք միասին: Դասարանը բաժանվում է հավասար մակարդակների խմբերի՝ բաղկացած 3-5 մասնակիցներից: Յուրաքանչյուր խումբը ստանում է մեկական առաջադրանք, որը կազմում է մի մեծ թեմայի կամ նյութի բաղկացուցիչ մասը: Առանձին խմբերի և ամբողջ դասարանի ընդհանուր աշխատանքի արդյունքում յուրացվում է ամբողջական նյութը: Խմբի ներսում մասնակիցներն իրենք են որոշում յուրաքանչյուրի դերը ընդհանուր առաջադրանքը կատարելու համար: Խումբը լուծելու է երկու խնդիրներ՝ ստեղծագործական-խմացական նպատակի հասնելու ձգտում և համատեղ գործունեության կազմակերպում ու հաղորդակցման որոշակի մշակույթի ձևավորում: Խումբը մրցանակներ է ստանում՝ կախված յուրաքանչյուր աշակերտի հաջողության աստիճանից: Փոքր խմբերով աշխատանքի կազմակերպման հիմնական գաղափարը, որը բնորոշ է վերը նշված բոլոր տեխնոլոգիաներին, նպատակների և խնդիրների ընդհանրությունն է, անհատական պատասխանատվության առկայությունը և հավասար հնարավորությունների ստեղծումը՝ հաջողության հասնելու համար: Այն ուսուցչին, որը փորձում է իրագործել համագործակցության տեխնոլոգիաները, հարկավոր է.

1. Ճիշտ տեղաբաշխել դասարանում երեխաների տեղերը, այնպես, որ նպաստավոր և հարմար պայմաններ ստեղծվեն զույգերով կամ փոքր խմբերով աշխատելու համար:

2. Կարողանալ դասարանը բաժանել խմբերի՝ հնարավորություններ ընձեռնելով յուրաքանչյուրին՝ ինքնուրույնաբար որոշելու իր կատարելիք դերն ու աշխատանքը:

3. Աշակերտին ընկերոջ հետ քննարկման և աշխատանքները փոխադարձաբար ստուգելու հնարավորություն տալ նախքան ստուգողական առաջադրանքի կամ թեստի վերջնական ամփոփումը:

4. Հենց դասի սկզբից և խմբային աշխատանքից առաջ հստակորեն ձևակերպել առաջադրանքի նպատակը:

5. Աշխատանքի ամբողջ ընթացքում հետևել բոլոր մասնակիցների ակտիվությանը և օգնություն ցուցաբերել, ով զգում է դրա կարիքը:[1, 45-46]

2. Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորմանն ուղղված մեթոդները հասարակագիտության դասավանդման գործընթացում

Հասարակագիտությունը ներառում է իր մեջ մի շարք գիտություններ, որոնք ուսումնասիրում են հասարակական երևույթներն ու գործընթացները, բացատրում է սոցիալական երևույթները, հավաքելով և ամփոփելով դրանց մասին տեղեկատվություն, այն մեզ թույլ է տալիս կանխատեսել և դեկավարել սոցիալական երևույթները:

Ինքնին հասկանալի է, որ անձնականն առնչվում է անձին, հասարակականը կոլեկտիվին: Անձի զարգացման վարքագծի հիմքում նախ և առաջ ընկած են ինքնահարգանքը, ինքնուրույնությունը, կայանալու մղումը, այսպիսով անհատը ձգտում է հասարակական ճանաչման: Բազմաբաժին այս առարկան թույլ է տալիս անձի վերոհիշյալ նպատակները ազատորեն իրագործելու քննարկումների, բանավեճերի, բաց զրույցների միջոցով:

Իմացական բաղադրիչ այն արդի հասարակական իրողությունների հրամայական պահանջն է, հնարավորություն ստեղծելով իրազեկվել, որոնել և գտնել հուզող հարցերի պատասխանները և նրանց լուծման ուղիները: Հայաստանի Հանրապետությունում տեղի ունեցող գործընթացները պահանջում են քաղաքացիական այնպիսի որակների դաստիարակում, ինչպիսիք են սեփական իրավունքների ու պարտականությունների գիտակցումն ու իրականացումը, դրական մասնակցությունն ու առաջնորդությունը, հասարակության իդեալներին հասու լինելու և դրանց համար պայքարելու կարողությունն ու ցանկությունը և այլն: Մեր հասարակության քաղաքացիներն իրենք պետք է լինեն սեփական կրթության պատասխանատուները, պետք է կարողանան դնել համապատասխան նպատակներ ու հասնել դրանց, պետք է ի վիճակի լինեն դիմակայելու արդի մարտահրավերներին, պետք է կարողանան ճիշտ ձևով տիրապետեն, օգտագործեն և տնօրինեն իրենց սեփականությունն ու եկամուտները, հստակ մեկնաբանեն ու դատողություններ անեն կատարվելիք իրադարձությունների մասին:

Առաջին հերթին այս ոլորտների ուսումնասիրությունը՝ Հասարակագիտություն՝ առարկայի առանձնահատկություններից է: Երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ հասարակագիտական հարցերի մասին չկան միանշանակ տեսակետներ,

վերջնական լուծումներ, ինչը հնարավորություն է տալիս սովորողների մոտ զարգացնել խնդիրները համակողմանի դիտարկելու, այլակարծությունը հանդուրժելու, հետազոտական և նախագծային մոտեցումները կիրառելու հնարավորությունները:

Այսօր մեր երկիրն ընտրել է ժողովրդավարության և ազատական տնտեսության վրա հիմնված քաղաքացիական հասարակության ստեղծման ուղին, հասարակություն, որը կձևավորվի ազգային արժեքների ու համամարդկային զարգացումների խելամիտ ներդաշնակցմամբ: Ժամանակակից դպրոցը այսօր առավել քան երբևէ, պետք է միտված լինի սովորողների ներուժի բացահայտման, սովորողների անհատականության զարգացմանն ու նրանց համար սեփական յուրօրինակությունն արտահայտելու հնարավորության ստեղծմանը: Ժամանակակից ուսուցչի հիմնական նպատակը պետք է լինի խթանել երեխայի բնականոն զարգացումը և օգնել նրան գտնելու սեփական առաքելությունն այս կյանքում: Դպրոցական տարիքը երեխայի կյանքի բուռն զարգացման ժամանակաշրջանն է: Աշակերտը իր կարողությունների չափով ընկալում է շրջապատող աշխարհն ու որոշում իր տեղն աշխարհում: Իր հարցասիրությունների շնորհիվ և մեծահասակների օգնությամբ նա կարողանում է ճանաչել աշխարհն ամբողջ բազմազանությամբ: Տարրական կրթությունը դպրոցի առաջին աստիճանն է: Այն նախանշում է հաջորդ աստիճանները: Հենց այստեղ են դրվում կրթության բովանդակության հաջող յուրացման, սովորողի անձի հետագա ձևավորման հիմքերը:[4, 35-39]

Դպրոցական կրթության պայմաններում դաստիարակությունը հանդես է գալիս որպես աշակերտների անձի գիտակցության և վարքի ձևավորման հստակ կերպով կազմակերպված ու նպատակաուղղված մանկավարժական գործընթաց: Դաստիարակության մեթոդիկան բացահայտում է աշակերտների դաստիարակության նպատակներն ու բովանդակությունը, դաստիարակության ձևերն ու մեթոդները, նրա արդյունավետ իրագործումն ապահովվող պայմանները: Դաստիարակության ու անձի զարգացման միասնությունն ու փոխկապակցությունը դաստիարակության գործընթացի օրինաչափությունն են: Օրինաչափ կապ գոյություն ունի դաստիարակչական ներգործության, փոխազդեցության և դաստիարակվողների ակտիվ գործունեության միջև: Մանկավարժական գործընթացի կազմակերպումը

կառուցվում է նրա շարժիչ ուժերի հաշվառումով բացասական երևույթների ու փաստերի հաղթահարման և դրական միտումների հաստատման միջոցով:

Արդարացի են համարում այն փաստը, որ հասարակության համար արժանի անձ ձևավորելը հումանիստական մանկավարժության գագաթն է, իսկ աշակերտների նկատմամբ հարգանքը դպրոցում տիրող դաստիարակչական փոխհարաբերությունների հիմքերի հիմքն է: Ուսուցչի հարգանքը աշակերտների նկատմամբ հարգանք է դեռահասի, պատանու, աղջկա նկատմամբ: Անձի խնդիրը կարող է լուծվել, եթե ամեն մի մարդու մեջ տեսնել անձնավորությունը: Ինչպես ասել է մանկավարժ Մակարենկոն. «Երեխաները կենդանի կյանքեր են ու գեղեցիկ կյանքեր և դրա համար հարկավոր է նրանց վերաբերվել ինչպես ընկերների ու քաղաքացիների, հարկավոր է տեսնել ու հարգել նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները ուրախության ու պատասխանատվության իրավունքը»: Նա նաև ասել է. «Չի կարելի կոփել մարդուն, եթե նրա առաջ չդրվեն դժվար խնդիրներ, որոնք որոշ դեպքերում կարող են ձախողվել: Եթե դուք վախենաք, որ այն ձախողվելու է, չդնեք դժվար խնդիրներ, նշանակում է այն անպայման ձախողվելու է»:

Աշակերտի, որպես անձնավորության, նկատմամբ վերաբերմունքը դժվար գործ է, որը պահանջում է հաղթահարել այնպիսի մեծ ու փոքր դժվարություններ, որոնք մշտապես առաջանում են ուսուցչի և աշակերտների հետ հաղորդակցման պրոցեսում: Երեխայի անձի նկատմամբ հարգանքի յուրահատուկ չափանիշ է նրա նկատմամբ խելացի պահանջկոտությունը: Խելացի պահանջկոտությունը միշտ արդարացնում է իրեն: Պահանջներ ներկայացնող մանկավարժը աշակերտի կողմից պետք է ընկալվի որպես մի մարդ, որը անկեղծորեն շահագրգռված է իր ճակատագրով և խորապես համոզված է իր անձի առաջադիմությամբ:

Պահանջկոտությունը, որքանով էլ, որ արդարացված ու ճշմարիտ լինի, օգուտ չի բերի, եթե այն իրատեսական է, անկատարելի է, եթե այն հաշվի չի առնում աշակերտի անձի զարգացման առկա ու տրված մակարդակը: Անձնավորությունը հաջողությամբ ձևավորելու համար մանկավարժի ջանքերը պետք է նրա կողմից ընդունվեն պատասխան դրական ռեակցիաներով: Իմ կարծիքով դաստիարակությունը փոխադարձ բարի ցանկության, փոխադարձ վստահության ու հարգանքի արգասիքն է, որոնք սահմանվում են ուսուցչի և աշակերտների միջև: Տիրապետողի և

ենթարկվողի հարաբերությունները, ուսուցչի կողմից երեխայի անձի դաժան ճնշումը նրան միջև ծնում են հակամարտություն, դաստիարակում իրավիճակների նկատմամբ պասսիվ, ինքնակազմակերպման, ինքնուրույն քննադատական մտածողության անընդունակ մարդու:[2, 74-78]

Անձին հարգելու հետ սերտորեն առնչվում է մարդու մեջ դրականի վրա հենվելու սկզբունքը: Այդ սկզբունքի էությունը կայանում է նրանում, որպեսզի նկատել յուրաքանչյուր երեխայի մեջ ամենից ուժեղ կողմը, հասնել նրան, որ կենսունակությունը իր իրականացումն ու զարգացումը ստանա գործունեության մեջ, որպեսզի երեխայի մեջ փայլատակի մարդկային անհատականությունը: Դպրոցական պրակտիկայում հարկ է լինում գործ ունենալ դաստիարակվելիքության տարբեր մակարդակի աշակերտների հետ: Նրանց մեջ, որպես կանոն կան այնպիսիները, ովքեր վատ են սովորում, ծուլանում է, արհամարհական վերաբերմունք է ցուցաբերում կոլեկտիվի շահերի, հասարակական պարտականությունների ու հանձնարարությունների նկատմամբ: Սակայն նկատված է որ նույնիսկ ամենից դժվար դաստիարակվող երեխաների մեջ ձգտում գոյություն ունի բարոյական կատարելագործման նկատմամբ, որը հեշտ է մարել, եթե նրան դիմել միայն կշտամբանքներով, հանդիմանություններով, հորդորներով, բայց այն կարելի է պաշտպանել և ուժեղացնել, եթե ուսուցիչը ժամանակին նկատի ու խրախուսի կրտսեր դպրոցականի ամենափոքր պոռթկումները վերացնելու համար վարքի սովորական ձևերը: Այն կրտսեր դպրոցականները, որոնց շատ հաճախ են հիշեցնում իրենց թերությունների մասին, սկսում են իրենց նայել որպես անուղղելիների: Ահա թե ինչու է անձի ձևավորման մեջ նպատակահարմար կողմնորոշվել այն բանում ինչ չպետք է անեն նրանք:

Յուրաքանչյուր տարիքի համար բնորոշ են իր սենսորային, ինտելեկտուալ և հուզական գործընթացների ընթացքի առանձնահատկությունները: Սակայն զարգացման մակարդակը միայն ապրած տարիների արդյունքը չէ: Ցանկացած տարիքում, հատկապես մանկական, զարգացման վրա որոշիչ ազդեցություն է ունենում դաստիարակչական ներգործությունների համակարգը: Զարգացման սոցիալական իրավիճակի իմացումը հնարավորություն է տալիս օգտագործելու անձի ներքին ռեսուրսները նրա բոլոր էական ուժերի պահանջմունքների,

հետաքրքրությունների, վարքի ու գործունեության մոտիվացիայի հետագա վերելքի համար: Անհատական դաստիարակչական աշխատանքը հաճախ տարվում է ոչ նրանց հետ, ովքեր դուրս են մնում կոլեկտիվից ու հակադրվում նրան: Այդպիսի պրակտիկան է քննադատել Մակարենկոն. «Մենք սպասում ենք, որ աշակերտը կատարի այս կամ այն զանցանքը, որից հետո սկսում ենք դաստիարակել նրան: Այն աշակերտը, որ զանցանք չի կատարել, մեզ չի զբաղեցնում. ուր է նա գնում ինչ բնավորություն է զարգանում թվացող կարգին արտաքինի տակ մենք չենք իմանում և իմանալ չենք էլ կարողանում»: Այդպիսի մոտեցման դեպքում ստեղծվում է մանկավարժական պատրանք, քանի որ աշակերտը ոչինչ չի կատարում, նշանակում է, նրա հետ ոչինչ առանձնահատուկ տեղի չի ունենում: Այդպես աշակերտի վարքի ներքին միտումները մնում են ուսուցչի ուշադրության սահմաններից դուրս: Դաստիարակողը պետք է տեսնի բոլոր աշակերտներին, յուրաքանչյուր աշակերտ նրա անհատական յուրահատուկ ուղու զարգացմամբ: Միայն այդ դեպքում կարելի է դաստիարակչական աշխատանքի հաջողության հույս ունենալ:[4, 54-55]

Անձի և պատասխանատու վարքագծի ձևավորումն ապահովվելու համար պետք է ճանաչել երեխային: Չէ որ մենք գիտենք ինչի ենք ուզում հասցնել երեխային և նրան դաստիարակում համապատասխանաբար: Օրինակ՝ ցանկանում ենք, որ նա ազնիվ լինի, բարեխղճորեն վերաբերվի իր պարտականություններին, և պահանջում ենք այսպիսի կարգ. խրախուսում ենք ճիշտ արարքների համար, պատժում շեղումների դեպքում: Սակայն բոլորին քաջ հայտնի է, որ հաճախ երեխաների մեջ ձևավորվում են անձնավորության ամեննին ոչ այն հատկանիշները և առանձնահատկությունները ինչ սպասում էր ուսուցչուհին: Այդպես է պատահում, որովհետև ինչպես ցույց են տալիս հետազոտությունները, յուրաքանչյուր երեխա յուրովի է վերաբերվում դաստիարակչական ներգործությանը, այսինքն միևնույն ներգործությունը տարբեր երեխաների վրա կարող է միանգամայն տարբեր տպավորություններ թողնել: Դաստիարակչական ներգործության նկատմամբ երեխայի ռեակցիան կախված է շատ հանգամանքներից նրա պահանջումներից և ձգտումներից, որոնք նա ունի անհատական առանձնահատկություններից և արժանիքներից, որոնք նրա մեջ ձևավորել են մարդուց, որը կազմակերպել է այդ ներգործությունը, այն հուզական վիճակից, որը հարմար է երեխային և, նույնիսկ նրա վերաբերմունքից այն

գործունեության նկատմամբ, որով նա տվյալ պահին զբաղվում է: Բերենք օրինակ՝ 16 տարբեր երեխաներ միևնույն ներգործությանը կամ իրադրությանը կարձագանքեն տարբեր կերպ կախված պահանջի այն ուժից, որը տվյալ պահին ղեկավարում է նրանց: Դասերը պատրաստելու համար խաղը կամ ընթերցանությունը դադարեցնելու առաջարկը իր աշխատանքով տարված աշակերտը կընդունի և կկատարի այլ կերպ, իսկ այն աշակերտը, որն այդ աշխատանքի նկատմամբ անտարբեր է մի այլ կերպ: Եթե երեխան զբաղված է ընթերցանությամբ, կառուցումով կամ մոդելավորմամբ, բայց այնքան էլ տարված չէ իր գործով, որպես կանոն, նա շատ հանգիստ է ընդունում թեթևակի հիշեցումն այն մասին, որ զբոսանքի գնալու կամ դասերը պատրաստելու ժամանակն է: Նա հեշտությամբ թողնում է այն գործը, որով զբաղվում էր անտարբերությամբ:

Տեխնոլոգիաների միջոցով հնարավոր է վերացնել այն խոչընդոտները, որոնց հանդիպում են աշակերտները ու ուսուցիչներն ամբողջ աշխարհում: 21-րդ դարը այլևս նոր պահանջներ է ներկայացնում: Հզոր ծրագրերն ու համացանցը փոխում են գիտելիքներ ձեռք բերելու մեր ուղիներն ու հնարավորությունները: Դասավանդման և ուսուցման նորարարական եղանակները վերափոխում են նաև դասարանում դաս անցկացնելու գործելակերպը: Ավելին, տեխնոլոգիաներն ուսումնասիրողներին նոր պահանջներ են ներկայացնում. հիմնական կարողություններից բացի, նրանք պետք է ունենան 21-րդ դարում պահանջվող բոլոր հմտությունները՝ համագործակցության, հաղորդակցման և տեղեկատվական կառավարման կարողություններ, ինչպես նաև նրանց պետք է հասանելի լինեն ուսմանն օժանդակող այն բոլոր միջոցները, որոնք հնարավոր են դարձնում այդ կարողությունների օգտագործումը: Այսօր հստակորեն շեշտադրվում է երեխայի ուսուցման և դաստիարակության մարդասիրական բնույթը, անձի ձևավորման հիմնահարցը: Նոր մանկավարժական տեխնոլոգիաները միտված են օգնելու հասնել այդ նպատակներին: Կան հասկացության տարբեր սահմանումներ: Ահա դրանցից մեկը. այն մանկավարժի գործունեության այնպիսի կառուցում է, որի մեջ մտնող գործողությունները ներկայացված են որոշակի հաջորդականությամբ և ամբողջության մեջ, իսկ դրա իրականացումը ենթադրում է անհրաժեշտ արդյունքների հասնելու պահանջ և օժտված է կանխատեսող բնույթով: Ըստ գործածության ոլորտների՝ տեխնոլոգիաները լինում են՝ ընդհանուր

մանկավարժական, մասնավոր-առարկայական, մոդուլային /լոկալ/: Ընդհանուր-մանկավարժական տեխնոլոգիաները բնութագրվում են մանկավարժական գործընթացի ամբողջական ընդգրկմամբ: Մասնավոր-առարկայական տեխնոլոգիաները իրենցից ներկայացնում են այն բոլոր միջոցների և ձևի ամբողջությունը, որոնցով իրագործվում է ուսուցման բովանդակությունը : Մոդուլային /լոկալ/ տեխնոլոգիաները գործառվում են ուսումնական գործընթացի տարբեր հասվածներում: Ըստ կառուցվածքի և բովանդակության՝ տեխնոլոգիաները լինում են՝ ուսուցանող, դաստիարակող, աշխարհիկ, կրոնական, ընդհանուր – կրթական, մասնագիտական, պոլիտեխնիկական, ներթափանցող և այլն: Ըստ կազմակերպման ձևերի՝ տեխնոլոգիաները լինում են՝ դաս դասարանային, այլընտրանքային /ալտերնատիվ/, ակադեմիական, ակումբային, խմբային, կոլեկտիվ ուսուցման, տարբերակված կրթության և այլն: Ըստ երեխայի նկատմամբ կիրառվող մոտեցումների՝ տեխնոլոգիաները լինում են՝ ավտորիտար, համագործակցային, ազատ դաստիարակության, անձնային կողմնորոշում ունեցող, մարդկային – անհատական և այլն:[3, 42-44]

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Դպրոցն այն օղակն է, որն փոխանցում է առարկայական գիտելիքներ, որոնց իմացությունն անհրաժեշտ է կյանքի այս կամ այն իրավիճակներում լուծումներ գտնելու համար: Սակայն առավել կարևոր հիմնահարց է, թե ով է այդ ամենը կրողը, անձնային ինչ որակներ, ինչպիսի անհատականություն է նա: Չէ՞ որ մարդկային ամենապարզ հարաբերություններում դեռ երևացողը ինքնատիպ, ազնվաբարո, պատասխանատու անձի կերպարն է: Հետևաբար դպրոցը առարկայական տարբեր գիտելիքներով զինելուց բացի, անպայմանորեն պետք է կերտի հենց այդպիսի անհատներ:

Ուսուցման ողջ գործընթացն կազմակերպի այնպիսի եղանակներով ու մեթոդներով, որ նաև լուծի նպատակային այդ կարևոր կողմը: Ինչպես նաև կարևոր է հենց ուսուցչի անձնային շփումն ու մոտեցումը աշակերտին. այն պետք է լինի հարգալից: Ուսուցիչն իր վարքով ու խոսքով ամենաակնառու օրինակն է աշակերտի համար:

Գրականության Ցանկ

1. Էլեկտրոնային դասախոսություններ:
2. Պետրոսյան Հ., Մանկավարժական ժամանակակից տեխնոլոգիաներ, Ե., 2012:
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. М., Педагогика, 2010:
4. Կարինե Թորոսյան:
5. «Դպիր ամսագիր», Նատալյա Շումակովա: